

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

Степан ПОПЕЛЬ

ПОЧАТКИ ШАХІСТА

Репринтне видання

*За редакцією
Мельника В. П.,
Качмара В. М.,
Мельника Н. А.*

Львів
2024

Рецензенти:

д-р іст. наук, проф. *Баран В. К.*
(Волинський національний університет ім. Лесі Українки);
д-р іст. наук, проф. *Сухий О. М.*
(Львівський національний університет ім. Івана Франка)

Попель С.

П 57 Початки шахіста / Степан Попель ; за ред. В. П. Мельника, В. М. Качмара, Н. А. Мельника. – Репринт. вид. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2024. – 108 + LXXX с.
ISBN 978-617-10-0866-3.

Книга одного з найвідоміших українських шахістів Львова та Галичини першої половини ХХ століття Степана Попеля присвячена любителям і шахістам-початківцям, які бажають ознайомитися та вдосконалити свої навички у цій грі. Це одна з перших книг виданих українською мовою як посібник з гри у шахи.

Автор зробив особливий наголос на висвітленні головних аспектів шахової гри. Він пояснив правила гри, засади шахових закінчень, основи шахової стратегії та тактики, особливості практичних шахових партій, влаштування шахових турнірів. Навчальний матеріал базується головно на шедеврах тогочасних світових шахових партій.

Посібник призначений для всіх, хто цікавиться шаховою грою.

УДК 794.1.021

З М І С Т

Передмова (*В. П. Мельник*)

IV

Початки шахіста (*Степан Попель*)

1

Коментарі (*Качмар В. М., Мельник Н. А.*)

VII

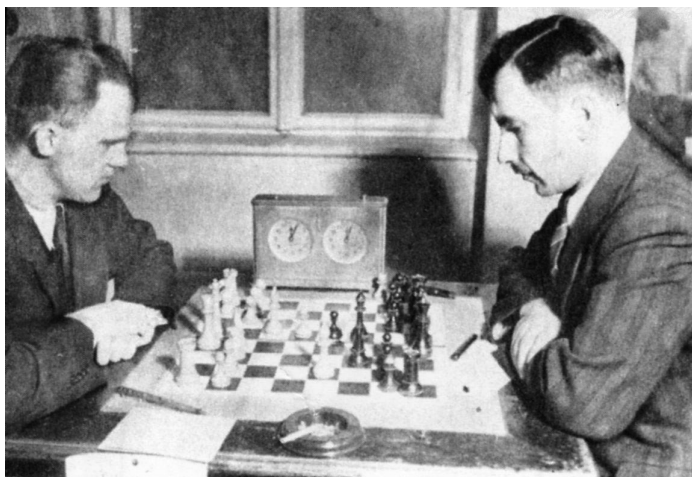
ПЕРЕДМОВА

Шахи нараховують близько сотні тисяч томів навчальної та наукової літератури. Однак серед них найбільше цінуються ті книги, які вводять початківців у таємниці старовинної гри, знайомлять їх з основними методами та принципами шахової боротьби – це посібники. Шаховий посібник Степана Попеля «Початки шахіста» один з найраніший прикладів такого твору на теренах Західної України. Він містить історичний вступ і чотири частини з викладом основних теоретичних принципів шахової гри, які має засвоїти шахіст-початківець для поліпшення власних навичок гри.

Степан Попель народився 15 серпня 1907 року в селі Комарники Турківського повіту. Навчався в єзуїтському коледжі в Есхені (Бельгія), також у Брюсселі та Парижі (1924); згодом отримав ступінь магістра франко-латинської філології Львівського університету (1931) та ступінь магістра права (1938). Степан Попель працював професором французької та латини в одній із львівських гімназій (1931–1939), асистентом професора Львівського педагогічного інституту (1939–1941) та Львівської політехніки (1941–1944). Він був поліглотом. Окрім української володів англійською, грецькою, латинською, німецькою, польською, російською та французькою мовами. Степан Попель був приватним секретарем митрополита Андрея Шептицького (1929–1944). До Другої світової війни працював редактором львівських часописів «Szachista» і «Спортові вісти», писав статті про шахи. Після другого утвердження радянської влади у Львові (1944) вирішив переїхати спочатку до Кракова, а згодом до Парижа й Америки. Впродовж життя Степан Попель виступав на шахових турнірах, де неодноразово ста-

вав призером. Через хвороби Степан Попель помер 27 грудня 1987 року у місті Фарго (Північна Дакота) у віці 80 років.

Важливість написання цієї шахової книги зумовлена передусім тим, що українці першої половини ХХ століття змогли ознайомитися з головними засадами шахової гри рідною мовою (до цієї праці шахова література була здебільшого польськомовною та німецькомовною). Актуальність цього посібника пов'язана також з тим, що українці Галичини на рубежі ХІХ та ХХ століть почали виявляти більший інтерес до шахової гри, зокрема, проявляючи активність на шахових турнірах місцевого та міжнародного рівня. Тож Степан Попель підсумував шахові здобутки до нього та уклав книгу «Початки шахіста», щоб спонукати українських шахістів до змін в етнічній групі тогочасної шахової еліти в Галичині.

М. Турянський (ліворуч) і С. Попель при партії за чемпіонство у першості Львова, 1943 рік

Перше видання книги відбулося у буремний 1943 рік, що не дало змоги надто актуалізувати цю книгу серед українців Галичини. Умови нацистської цензури, як і комуністичної, були ворожими до розвитку української національної культури. Степан Попель, після видання книги, кілька місяців відсидів у німецькій в'язниці. Причиною такої відповіді окупаційної німецької влади була критика автора через те, що не бажав згадати німецького шахіста доктора Зіґберта Тарраша та його шахові досягнення. Не менш важливою була згадка Степана Попеля у книзі про другого чемпіона світу з шахів Еммануїла Ласкера, якого не сприймала німецька влада, називаючи шахістом єврейського походження. У відповідь на такі зауваження окупаційної влади Степан Попель порівняв Ласкера у шахах з Бенедиктом Спінозою в історії філософії. Така відповідь автора, зрозуміло, не могла задовольнити тогочасну владу, за що й перебував певний час у в'язниці.

Степан Попель, скромно оцінюючи свою працю, висловив надію, що вона може стати однією з цеглинок, на яких зростатиме власна шахова література.

Володимир МЕЛЬНИК
ректор Львівського національного університету
імені Івана Франка,
доктор філософських наук, професор,
академік НАН України

СТЕПАН ПОПЕЛЬ

ПОЧАТКИ ШАХІСТА

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО
КРАКІВ 1943 ЛЬВІВ

Обкладинка
Мирона Левицького

З. К. 8203/80, 12. 42-277-22/8-Жу/Ну.

ДРУКАРНЯ П., ЛЬВІВ, ЗЕЛЕНА 20.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Степан ПОПЕЛЬ

ПОЧАТКИ ШАХІСТА

Репринтне видання

*За редакцією
Мельника В. П.,
Качмара В. М.,
Мельника Н. А.*

Редактор *Наталка Плиса*

Комп'ютерне верстання *Інге Мазінг, Любові Семенович*

Дизайн обкладинки *Василя Рогана*

Формат 70×100 ¹/₃₂. Ум. друк. арк. 7,57. Тираж 100 прим. Зам.

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000

С В І Д О Ц Т В О
про внесення суб'єкта видавничої справи
Серія ДК № 3059 від 13.12.2007 р.

Друк та палітурні роботи ТОВ «БУК-ДРУК»
вул. Мала Бердичівська, 17А, м. Житомир, 10014
тел. 073 101 22 33, e-mail: bookovych@gmail.com

С В І Д О Ц Т В О
про внесення суб'єкта видавничої справи
Серія ДК № 5610 від 21.09.2017 р.